

A tabáni öregtemető 48-as honvédsirjai

Ott a Csend-utcánál, a budai völgyek egyik felhagyott, megsemmisülésre ítélt, a süppedt sírokat, mézeskalácsbábokra emlékeztető ódon sírköveket máris pusztító munkába vett tabáni öreg temetőben összefőrt sírkőről olvastam ezt az édes hazugságot:

Tetek a nyugalom,
Mienk a fájdalom!...

Megengedem, hogy egy-egy kis falu ákác-fás temetőjében csakugyan megtalálható a „nyugalom“, érezhető a „fájdalom“, de a Pest-budai öreg-temetőkben a kortársak, a hozzátartozók elmulásával még a mult és az érdemes ősök iránti köteles „kegyelet“ sincsen meg... Ezt tapasztaltam már a Kerepesi-temetőben a régiek részének tisztizenőt év előtti „rendezése“ során, amidőn kint a „nemzetinek“ minősíthető, jól hasznosított temetőben az „öregék“ csakugyan ellenkezés nélkül helyet adtak az „ifjabbaknak“. Am, akik ezt a temetői „modernizálást“, őszintében a felesleges csont-tömegek kiürítését elkövették a sokszorosan megszentelt aranydrága földből, tudatlanságokban és kegyetlenségökben, mint a Shakespeare sírásói, durván labdázta a minékünk még a haláluk, a zelhamadásuk után is olyan szent koponyákkal, mint a nagy bencés poéta és nyelvész Czuczor Gergely, a „Peleskei nótárius“ remek szindarabot szerző Gaál József, s az erdélyi egyik első úttörő magyar újságíró: Urhász György. Jókai „Hon“-jának későbbi nagyszakállu szerkesztője és sok más a nemzet életében érdemeket szerzett „honfitársaik“ kiégett koponyája, szent hamva... Akkoriban ugyan csak a „Magyarság“ hasábjain cáfolatlanul maradt tudósításokat írtam erről a vandál „temetőrendezésről“. Hiszen saját szememmel láttam Czuczor Gergelyék fenékgig fel-dűtött sírját és a nemzeti kegyeletnek sárba-dűtött sírköveit. Czuczor hatalmas sírköve emléke még századokig dacolt volna a mulandósággal, ámde az ilyen „kiürített“ sírok emlékköveit, melyekért rendszerint nem szoktak jelentkezni a „hozzátartozók“, az erre illetékes városi üzem elkönyavetyéli... Tény, hogy midőn később a mindenképpen nagy-magyar Czuczor Gergely atyának frissebb keletű „diszírthelyét“ megnéztem, az irodalomtörténelmileg becses, fenséges komoly feliratu, méltóságos régi nagy sírköve emléke nem volt ott az új sírhelyen. A seb-tiben hányt sírhant göröngyeibe dugott pléh-táblás, silány fakereszteske jelezte és jellemezte csupán, hogy hol „nyugszik“ az öreg Czuczor és hogy a felhigított vérű korcs-nemzedék — az idők multával — miként felejtli, illetőleg nem becsüli meg elmult nagyjait... Vajjon a régi nagy síremléket később odatelepítették-e?!... Nem tudom! Mert azóta nem volt alkalmam arrafelé járni, tudtommal Czuczor az Akadémiának tagja volt?!... Vajjon megtette-e tehát újabb nagy gazdagságában e tekintetből reá is háromlő sírgondoztatási kötelességét? De még mivel bencésrendi szerzetes is volt a drága magyar szent öreg Czuczor Gergely, — most talán — a bíboros hercegprímás bencésrendtárs Serédi Jusztiniánunk is felgyel erre a Czuczor hamvaival és sírjával kapcsolatos temetőrendezési „esetre“, s a maga és rendje ügyévé teszi ezt?

A tabáni öregtemető 48-as honvéd tömegsírjáról

Azért bocsátottam előre ezt; mert ilyen pesti tapasztalatok után, midőn figyelmeztettek, hogy most Budán a körülépült régi tabáni temető kertnek már nem is a rendezésére, hanem rózsaligetté, vagyis inkább nyilvános parká átalakítására került a sor, nem igen akaródzott átmenni és gyászos tapasztalataimat gyarapítani Budán is a fővárosi „temető-kultusz“ újabb szomorító színteréről. Valamikor 1915-ben jártam először és utoljára ebben az öreg temetőben, ahová akkor vagy ötödmagammal a Diokensiregényalakat, a 88 éves korában elhunyt utolsó magyar Dercsényi bárót, a különöc Jakab János bárót temettük az édesanyja után az egész világon legjobban szeretett nővére, Henriette bárónő mellé. Ez a vén különöc Dercsényi báró vala az, ki családjának utolsó szép földbirtokát a temesmegyei Omor község szegény parasztjaira hagyta azzal, hogy annak jövedelméből az arra rászorultak minden karácsonykor részesüljenek... Már akkor olyan volt ez a temető, mint az egykor látott nagy festményen „a száműzött parkja“, amelybe vaddisznósordák szabadultak... Hogy mégis most kifáradtam ide, még több dudvát, még több ledöntött, összefőrt síremléket látni, még szörnyűbb elvadultságokon elszomorodni, mivel hiszen utóvégre nem vagyok én mégsem fogadatlan temetőcsész, ennek az indító oka, egyesegyedül az, hogy az 1849 május 21-én Budán bevételénél hősi halált halt honvédek bekerített tömegsírja és még néhány, a temető külön-külön sírhelyein széjjelszórt 48/49-es honvédtisztnak és honvédnek a

sírja is itt dudvasodik... S ha már a polgári rend szégyenletesen felejtene és Czuczor Gergely sírjának sorsára hagyná az itt nyugvó Pálos-barát Virágh Benedek, az egyik első magyar akadémikus Döbrenthey Gábor sírját, mint magam is volt honvédtiszt, lehetlenségnek tartom, hogy a magyar királyi honvédség, akkor, amikor az ország miniszterelnöke, vitéz Gömbös Gyula, egyszemélyben honvédelmi miniszterünk oly izzó lelke magyar honvédkatoná is eltűné a tabáni temetőbeli 1848/49-es honvéd bajtársak sírjának vandál megsemmisítését és még továbbra ilyen szégyenletes, gondozatlan, elvadult árvaságban hagyását?!

A budavári, 1849 május 31-én elesett honvédhősöknek téglalapon rozsdás vasráccsal körülzárt tömegsírja még ugyan máig megrendítőleg kiemelkedik a pusztuló és éjnek idején — ugye! — már csibészta-nyává aljasult temetőből. Ez azonban nem a jelenkor gondoskodásának az érdeme; mert ha annakidején, 1887-ben „az országos honvéd-egyesület“ borosjenői Tisza László (a Jókai „Köszívű ember fia“ regényének regés 48-as honvéd huszárkapitány hőse) elnökségével ekként be nem kerítették a budavári honvédhősök tömegsírját, ma már hihetőleg ezen is keresztülgázolnának és ezt is beszemetelnék a dudvadak? A örökzöld repkény, pár vad pecsétrózsabokor, néhány a tömegsírban nőtt fájdalommal még ugyanazok a honvédsíron, amit a Tisza Lászlóké korabeli kezek ültettek... A kerítés kőalja diszteleenül omladozik, a vasráccsot dicstelenül marja a rozsdá, a vasráccsajtóról leszakadt rég a zár, valamiféle dróthurokkal biztosítják, míg nem időközönként kibontják és a „kegyelet“ megismétlődő s az idők mulásával mindinkább elszürkülő, lélek nélküli és inkább kötelességszerűnek vélt „ünnepnapjain“ az igen szerény, közpolgáriasan szürke és kifejezéstelen emlékoszlop tövébe helyeznek egy-egy mihamar megpohadó „hivatalos“ koszorút. Ha rózsaliget, ha park létszen ebből a feldúlásra átengedett régi tabáni temetőből, e sírkert kerítését addig is, míg méltóbbat, illőbbet nem állíthatunk, haladéktalanul rendbe kell tisztítani és magát a laposra simult, a vad repkénytől évtizedek óta buja-kövéren befutott tömegsírját pedig olyan szeretettel, kegyelettel kell gondozni, hogy a hősi hamvak felett a székesfőváros temetőkerítésének legillatosabb, leggyönyörűbb édes virágai az évadok szerint megválasztottan mindig, de mindig viruljanak itt, hiszen ezek a felejtett névtelen honvédhősök is legdrágábbjukat, az életök virágát áldozták a haza oltárán.

A többi széjjelszórt 48-as honvédsírok...

A budavári honvédhősök kerített sírkertje tövében lelaposott, részbeni jeletlen sírok vigyáznak. Nem térek ki rájuk most, hogy mentsem őket, csupán a széjjelszórtan kívül eső, magános, jórészt későbbi eredetű

48/49-es honvédsírokat keresgettem... Itt a budavári honvédhősök sírkertjétől jobbra áll az 1887 október 27-én 71-ik életévében elhunyt Egyessy Vince 48-as honvédszázados dudvás sírja, s baloldalt a honvédsírkert sarkánál a Sréter Lajos 48-as honvédezredes, már olvashatatlanul benőtt betűs sírkövére is időtlen-idők előtt ha jutott koszorú?... E temetőt „rendeztető kezek“ — mielőtt a dult sírok felől a művészi és nem művészi keresztetek, oszlopokat, faragott köveket, a biedermeier-időknek nem egy kedves, figyelmet érdemlő emléket rideger érzéketlenül ledöntik, halomra hordják, — számokkal megjelölik a lekaszásra ítélt sírköveket... A honvéd-tömegsír hát mögött az V/195. számjelű pingálták a alatt nyugvó „egy rendületlen hazafi“ dudvától ölelt sírkövének hátlapjára. Póll Vilmos, az egykori 4-ik honvéd huszárezred főparancsnoka volt ez, ki — 1807 október 25-én születvén — „mint martir a Hazáért szenvedett, s végre tenger bánat keserve miatt (1867, október 8.) áldozatul esett“... Távolabb a budavári hősök síremlékétől a temető hegyesült árknak menet, a már egész vad sírhelyek között találtam az V/146. számjellel halálra ítélt igen szép, igen ép szürkemárvány honvédkövet, amelyen meg csak ennyit mond az irás: „Assakürti Ghiczy István 23 évében május 21-én 1849“... A „csöszház“ közelében az 1874-ben elhunyt „Francois Xavier von Bernhardt Capitaine des Honveds 1848-1849“ és az 1883-ban elhunyt „Ferdinand Mori (?) Capitaine des Honveds“ szerény sírocskájára is rábukkantam... Am a hadtörténelemben kiválóbb szerepű Kleinheinz honvéd vezérkari ezredesnek, a Nagy Sándor 48-as láborok és aradi honvéd vértanu vezérkari főnökének, ugyszintén a szabadságharc egyik legkiválóbb honvéd főtüzerének, az anyagi gondok miatt öngyilkossá lett Pschotta Mór tüzérezredesnek, Görgey Artur hadserege tüzérségi parancsnokának ugyanitt rejtőzködő sírját nem találtam meg, Pethő Sándor kedves barátom, Görgey Artur tábornok élettörténet-írója hívta fel reájok figyelmemet. Görgeyt jellemzőleg ugyancsak Pethő Sándor beszélt nekem, hogy midőn a Pschotta ezredes öngyilkosságán megrendült hazafiak olyan tekintélyes összegű pénzt összegyűjtöttek az öngyilkos tüzérezredes és szabadsághős méltó síremlékére, amit ha a kézhez kap, az életnek megmenthetik, — Görgeytől „sír-feliratot“ kérvén szeretett Pschotta ezredesnek síremlékére, — a „fővezér“ ekkor írta és ajánlotta nekik bemetszetés végett, hogy: — „Kenyér helyett követ“ — Ó, hány-szor, de hány-szor megismétlődik ez a mi nemzetünk bus-dicső történetében éppen a legjava katonáinknál... Azonban most hiszem, hogy vitéz Gömbös Gyula nem engedí megsemmisíteni a régi tabáni temető 48-as honvédsírját, sőt a Magyar Hadimúzeum lelkes, tudós vezetőjének, vitéz Aggházy Kamil ezredesnek bevonásával éppen az utolsó órában felkutatattja, számbavéteti és a budavári honvédtömegsír körül park-szerű elhelyezésben csoportosíttatja, megörizteti és gondoztatja az elmulásra ítélt budai öregtabáni temetőnek valamennyi felkutatható 48-as honvédsírját, s halottját; mer-ezt a legszebb, legszentebb bajtársiasság is parancsolja minékünk!

Móricz Pál